

MUNI
ECON

Psychologie pro ekonomy

Hodnoty

1. hodnoty

hodnoty: vymezení

(Hartl & Hartlová, 2004)

hodnota (value)

Hodnota je vlastnost, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu (situaci, události, ...).

Co je *hodnota*?

- to důležité v životě
- peněžní hodnota
- užitečnost
- ...

- žádoucí a nežádoucí

důvod pro nějaké jednání a jeho hodnocení

hodnoty: dělení

(Hartl & Hartlová, 2004)

- pozitivní a negativní
- absolutní a relativní
- přímé a nepřímé
- podle obsahu: estetické, etické, logické, ...
- podle oblastí nebo zdroje

hodnoty: atributy

(Robbins & Judge, 2017)

- obsah
- intenzita
- stabilita
- trvalost

system

hodnoty: systém

(Hartl & Hartlová, 2004)

hodnotový systém (value system)

Hodnotový systém je strukturovaný (běžně hierarchizovaný) soubor hodnot.

hodnoty: systém

(Hartl & Hartlová, 2004)

axiologie (axiology)

Axiologie je obor, který se zabývá definováním, systémem a hierarchizací hodnot, jejich vztahy ke společnosti a struktuře osobnosti.

hodnoty: konečné a procesní

konečné hodnoty (terminal values)

Konečné hodnoty jsou hodnoty, které se vztahují k výsledným, konečným, stavům.

procesní hodnoty (instrumental values)

Procesní hodnoty jsou hodnoty, které se vztahují k prostředkům, způsobům, nástrojům ...
k dosažení výsledných stavů.

hodnoty: konečné a procesní

(Rokeach (1973) in Gentner, Esquivel, Badoil, and Favart (2016))

Terminal values		Instrumental values	
A Comfortable Life	Inner Harmony	Ambition	Imagination
A Sense of Accomplishment	Mature Love	Broad-Mindedness	Independence
A World at Peace	National Security	Capability	Intellect
A World of Beauty	Pleasure	Cheerfulness	Logic
An Exciting Life	Salvation	Cleanliness	Love
Equality	Self-Respect	Courage	Obedience
Family Security	Social Recognition	Forgiveness	Politeness
Freedom	True Friendship	Helpfulness	Responsibility
Happiness	Wisdom	Honesty	Self-Control

usuzování

hodnoty ve vědě a v racionálním procesu

(Lacey, 2005; Reiss & Sprenger, 2017)

- kontextuální
 - morální, osobní, sociální, politické a kulturní
- epistémické
 - prediktivní přesnost, rozsah, jednotnost, explanační síla, jednoduchost a koherentnost

- non-kognitivní
- kognitivní
 - nezaujatost
 - neutralita
 - autonomie

tři pozice I/III

(Reiss & Sprenger, 2017)

Value-Free Ideal (VFI)

Měli bychom minimalizovat dopad přímo nesouvisejících hodnot na naše usuzování

Scientists should strive to minimize the influence of contextual values on scientific reasoning, e.g., in gathering evidence and assessing/accepting scientific theories.

tři pozice II/III

(Reiss & Sprenger, 2017)

Value-Neutrality Thesis (VNT)

V principu jsme schopni usuzovat a hodnotit objekty bez ohledu k nesouvisejícím hodnotám.

Scientists can—at least in principle—gather evidence and assess/accept theories without making contextual value judgments.

tři pozice III/III

(Reiss & Sprenger, 2017)

Value-Laden Thesis (VLT)

Nejsme schopni usuzovat a hodnotit objekty bez ohledu k nesouvisejícím hodnotám.

Scientists cannot gather evidence and assess/accept theories without making contextual value judgments.

mertoniánské normy

(Merton, 1973: 270–278)

- univerzalismus
 - předem stanovená neosobní kritéria přijímání a odmítání tvrzení
- „komunismus“
 - sdílení
- nezainteresovanost
 - bez osobních zájmů
- organizovaný skepticismus
 - pochybnost

možné konkrétní hodnoty

(Resnik, 2005: 48–61)

- čestnost
- pečlivost
- otevřenost
- svoboda
- uznání
- vzdělávání
- sociální odpovědnost
- legálnost
- příležitost
- efektivnost
- respekt
- ...

příklady

čestnost

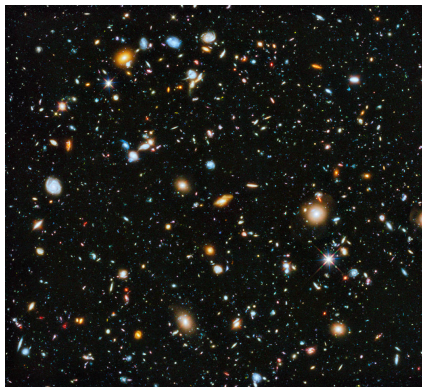
- vědecké prohřešky
 - (Záměrné) neadekvátní referování o podmínkách, postupech nebo výsledcích vědecké činnosti.

pečlivost

- omyly a předsudky
- Čavojová, Šrol, and Adamus (2018):
My point is valid, yours is not: myside bias in reasoning about abortion

otevřenost

(NASA/ESA, 2014)

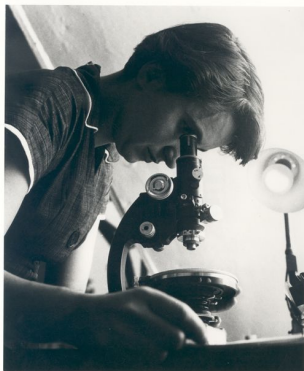
svoboda

(Ridley, 1998: 258)

Thus spake Lenin. The 1920s and 1930s, often seen as a time of lunatic obsession with genetic determinism, was also a time of lunatic obsession with environmental determinism: the belief that man could be remade entirely into new man just by education, propaganda and force. Under Stalin this Lockean faith in changing nature was even applied to wheat. Trofim Lysenko argued, and those who gainsaid him were shot, that wheat could be made more frost-hardy not by selection but by experience. Millions died hungry to prove him wrong.

uznání

(Glynn, 1955)

vzdělávání

- podpora vědy
- vědecké publikování
- ...

sociální odpovědnost

- Wakefield et al. (1998):
RETRACTED: Ileal-lymphoid-nodular hyperplasia, non-specific colitis, and pervasive developmental disorder in children
- science march
- ...

legálnost

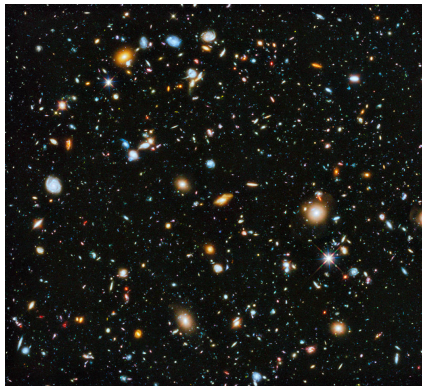
- Subsequent Nuremberg Trials: Doctors' trial (1946–1947)
- Tokyo Trials (1946–1948)
- Khabarovsk War Crime Trials (Unit 731, Unit 1644, Unit 100) (1949)
- farmaceutické studie

příležitost

- financování a hodnocení vědy
 - kafemlejek
- diverzita
 - zastoupení žen
(Valtrová & Ondrašínová, n.d.)

efektivnost

(NASA/ESA, 2014)

respekt

- Wilhelm Wundt
- Little Albert experiment (1920)
- Tuskegee syphilis study (1932–1972)
- Belmont Report
(The National Commission for the Protection of Human Subjects of Biomedical and Behavioral Research, 1978)
 1. respect for persons
 2. beneficence
 3. justice: ensuring
- ...

2. hodnota znalosti

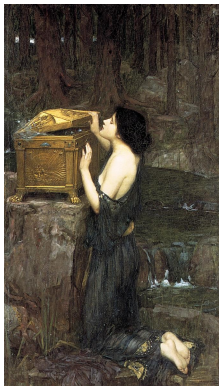
oběti

(Procházka, 1911)

následky

(Waterhouse, 1898)

užití pojmu

- příliš mnoho (Berger, Karol, & Jordan, 1989; Miller, 2006)
- příliš málo (Ikenberry & Hartle, 1998)
- speciální znalost (Murphy, 1981)
- externí faktor v mocenském boji (Mangez & Mangez, 2011)
- návod k problematickému chování (Huish, 2013; Mackey & Liang, 2013)
- přenos znalostí (Johnston, 1978)
- zneužitelnost (Marchant & Pope, 2009; Sherman, 1984)
- ...

pojmem nebezpečné znalosti

(Shattuck, 1997: 327)

- Inaccessible, unattainable knowledge
- Knowledge prohibited by divine, religious, moral, or secular authority
- Dangerous, destructive, or unwelcome knowledge
- Fragile, delicate knowledge
- Knowledge double-bound
- Ambiguous knowledge

3. hodnoty a organizace

následky

(ASSOCIATED PRESS, 2022)

problém hodnotového úsudku

(Leggett, 1999)

- \$11 za auto a 12,5 miliónů aut
celkové náklady: \$137 miliónů
- 180 mrtvých,
180 zraněných
a 2100 zničených aut

\$200 000 za mrtvého,
\$67 000 za zraněného
a \$700 za zničené auto

celkové náklady: \$49.5 miliónu

Hofstedeho dimenze hodnot a rámec GLOBE

Hofstedeho rámec

(Hofstede, Hofstede, & Minkov, 2010)

- **Vzdálenost moci**
(Power Distance)
- **Kolektivismus – individualismus**
(Collectivism versus Individualism)
- **Feminita – maskulinita**
(Femininity versus Masculinity)
- **Vyhýbání se nejistotě**
(Uncertainty Avoidance)
- **Dlouhodobá orientace – krátkodobá orientace**
(Long-term versus Short-term Orientation)

Global Leadership and Organizational Behavior Effectiveness (GLOBE)

(Hofstede et al., 2010)

- Vzdálenost moci (Power Distance)
- Institucionální kolektivismus (Institutional Collectivism)
- In-group kolektivismus (In-group Collectivism)
- Asertivnost (Assertiveness)
- Gendrová rovnost (Gender Egalitarianism)
- Vyhybání se nejistotě (Uncertainty Avoidance)
- Orientace na budoucnost (Future Orientation)
- Humánnost (Humane Orientation)
- Orientace na výkon (Performance Orientation)

osobnost, jedinec, situace, organizace

teorie shody mezi osobností a prací

teorie shody mezi osobností a prací (personality–job fit theory)

Teorie shody mezi osobností a prací identifikuje šest typů osobnosti (Holland) a říká, že shoda mezi typem osobnosti a pracovním prostředím určuje spokojenost a fluktuaci zaměstnanců.

shoda mezi jedincem a organizací

shoda mezi jedincem a organizací (person–organization fit)

Koncept, který říká, že lidé vyhledávají a raději pracují v organizacích, které sdílí jejich hodnoty, a opouštějí organizace, které se neshodují s jejich osobnostmi.

Hollandovy osobnostní typy

Hollandovy osobnostní typy: charakteristiky a hodnoty I/II

(Mezera, 2005)

Osobnostní typ	Osobnostní charakteristiky	Životní hodnoty
Realistický R	Méně společenský, trochu málomluvný, mužný, přizpůsobivý, upřímný, nefalšovaný, materialistický, přirozený, vytrvalý, neangažovaný typ	peníze moc postavení
Investigativní I	Analytický, opatrný, kritický, nezávislý, intelektuální, do sebe zahleděný, sociálně uzavřený, přísně metodicky zaměřený, racionální, nenáročný a skromný typ	věda výzkum
Umělecký A	Komplikovaný, nepořádný, nevázaný, emocionální, idealistický, tvořivý, nepraktický, impulsivní, nezávislý, do sebe zahleděný, nekonformní a originální typ	estetické kvality
Sociální S	Společenský, družný, ochotný ke spolupráci, přátelský, ušlechtilý, prospěšný, prozíravý, laskavý, přesvědčivý, odpovědný, taktní a ohleduplný typ	sociální, etické morální problémy
Podnikavý E	Dobrodružný, ziskový, ukvapený, ambiciózní, argumentující, nezávislý, dominantní, optimistický, sdílný, spoléhající se na sebe, energický typ	politická, ekonomická úspěšnost
Konformní C	Přizpůsobivý, zásadový, svědomitý, defenzivní, efektivní, méně společenský, vytrvalý, praktický typ	obchodní, ekonomická úspěšnost

Hollandovy osobnostní typy: charakteristiky a hodnoty II/II

(Mezera, 2005)

Osobnostní typ	Oblíbené činnosti	Obvyklé schopnosti
Realistický R	Konkrétní, jasně stanovené a uspořádané činnosti, manipulace s různými materiály, surovinami, objekty, nástroji, stroji a zvířaty	manuální, mechanické, elektrotechnické, technické
Investigativní I	Objevování fyzikálních, biologických a kulturních jevů a procesů, snaha po jejich pochopení a kontrole	vědecké, matematické
Umělecký A	Volné umělecky zaměřené činnosti, které vyžadují cit pro tvar, hudbu, pohyb jako prostředek k tvorbě uměleckých forem a výtvorů	jazykové, výtvarné, dramatické, literaturní, pohybové
Sociální S	Sociální kontakty s lidmi různého věku s cílem je informovat, cvičit, rozvíjet, léčit nebo vzdělávat	lidské vztahy, výchovné, pedagogické, interpersonální
Podnikavý E	Vedení ostatních lidí s cílem dosáhnout očekávaných organizačních cílů, úkolů a ekonomického zisku	vůdcovství, interpersonální, verbální
Konformní C	Archivování zpráv, úprava písemností, zařizování, organizace, obsluha, obchodní a administrativní činnosti	manuální, obchodní administrativní

jiné dimenze shody

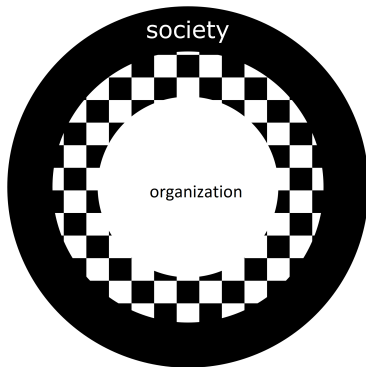
- sociální
 - jedinec – skupina
 - nadřízený – podřízený
- hodnotové
- ...

hodnoty a generace

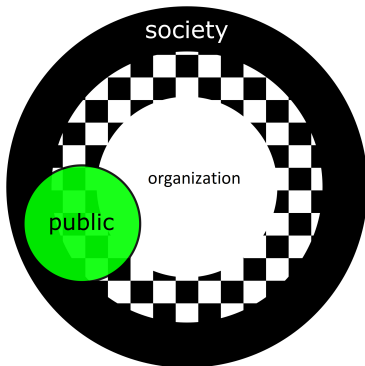
- generace "baby-boomers" (1965–1985)
- generace X (1985–2000)
- generace mileniálů (2000–)

SHRNUTÍ

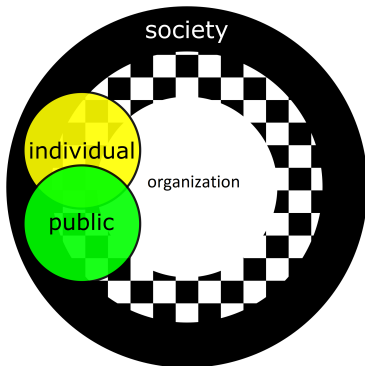
hodnoty

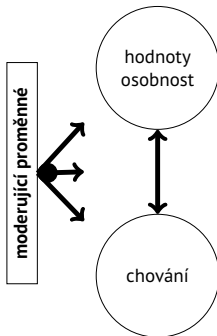
hodnoty

hodnoty

shrnutí

pojmy a koncepty

pojmy a koncepty I

- hodnoty (values)
 - hodnotový systém (value system)
 - terminální hodnoty (terminal values)
 - instrumentální hodnoty (instrumental values)
- Hollandovy osobnostní typy
- Hofstedeho rámec
 - vzdálenost moci (power distance)
 - individualismus (individualism)
 - kolektivismus (collectivism)
 - maskulinita (masculinity)
 - feminita (femininity)
 - vyhýbání se nejistotě (uncertainty avoidance)
 - dlouhodobá orientace (long-term orientation)
 - krátkodobá orientace (short-term orientation)
- teorie shody mezi osobností a prací (personality–job fit theory)
- shoda mezi jedincem a organizací (person–organization fit)

Zdroje I

- ASSOCIATED PRESS. (2022). A 1978 ford pinto. Retrieved from <https://eu.usatoday.com/story/money/cars/2014/07/19/ford-pinto/12875807/>
- Čavoјová, V., Šrol, J., & Adamus, M. (2018). My point is valid, yours is not: myside bias in reasoning about abortion. *Journal of Cognitive Psychology*, 0(0), 1–14.
- Berger, C. R., Karol, S. H., & Jordan, J. M. (1989). When a Lot of Knowledge Is a Dangerous Thing: The Debilitating Effects of Plan Complexity on Verbal Fluency. *Human Communication Research*, 16(1), 91–119.
- Gentner, A., Esquivel, D., Badoil, A., & Favart, C. (2016). European perception of east asian cultures: research on cultural values from china, japan, south korea and thailand. In *Proceedings keer conference*.
- Glynn, J. (1955). Rosalind Franklin. Retrieved from <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rosalind{ }Franklin.jpg>
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2004). *Psychologický slovník*. Portál.
- Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. McGraw-Hill.
- Huish, R. (2013). Dissent 101: teaching the “dangerous knowledge” of practices of activism. *Canadian Journal of Development Studies/Revue canadienne d'études du développement*, 34(3), 364–383.
- Ikenberry, S. O., & Hartle, T. W. (1998). Too Little Knowledge Is a Dangerous Thing: What the Public Thinks and Knows about Paying for College.
- Johnston, K. (1978). Dangerous Knowledge: A Case Study in the Social Control of Knowledge. *The Australian and New Zealand Journal of Sociology*, 14(2), 104–112.
- Lacey, H. (2005). *Is Science Value Free?: Values and Scientific Understanding*. Routledge.
- Leggett, C. (1999). The Ford pinto case: the valuation of life as it applies to the negligence-efficiency argument. *Law and Valuation Papers*.
- Mackey, T. K., & Liang, B. A. (2013). Dangerous science: Online promotion of unproven stem cell therapies and global health risks. *Journal of Commercial Biotechnology*, 19(4).
- Mangez, C., & Mangez, E. (2011). Producing dangerous knowledge: Researching knowledge production in Belgium. *European Educational Research Journal*, 10(2), 252–258.
- Marchant, G. E., & Pope, L. L. (2009). The problems with forbidding science. *Science and Engineering Ethics*, 15(3), 375–394.
- Merton, R. K. (1973). The normative structure of science [1942]. *The sociology of science : theoretical and empirical investigations*, 267–278.

Zdroje II

- Mezera, A. (2005). Hollandova teorie profesního vývoje. Dostupné online, 10(6), 2015.
- Miller, P. H. (2006). A Lot of Knowledge Is a Dangerous Thing: Learning in Children and Adults. *Journal of Cognition and Development*, 7(3), 305–308.
- Murphy, W. P. (1981). The rhetorical management of dangerous knowledge in Kpelle brokerage. *American Ethnologist*, 8(4), 667–685.
- NASA/ESA. (2014). Most Colorful View of Universe Captured by Hubble Space Telescope. Retrieved from <https://www.nasa.gov/content/most-colorful-view-of-universe-captured-by-hubble-space-telescope>
- Procházka, A. (1911). Prometheus. Moravská galerie v Brně.
- Reiss, J., & Sprenger, J. (2017). Scientific Objectivity. In E. N. Zalta (Ed.), *The stanford encyclopedia of philosophy* (Winter 201 ed.). Metaphysics Research Lab, Stanford University. [\url{https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/scientific-objectivity/}](https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/scientific-objectivity/).
- Resnik, D. B. (2005). *The ethics of science: An introduction*. Routledge.
- Ridley, M. (1998). *The Origins of Virtue: Human Instincts and the Evolution of Cooperation*. Penguin Books.
- Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2017). *Organizational Behavior*. Pearson Education Limited.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. Free press.
- Shattuck, R. (1997). *Forbidden knowledge: From Prometheus to pornography*. Houghton Mifflin Harcourt.
- Sherman, L. W. (1984). Experiments in Polic Discretion: Scientific Boon or Dangerous Knowledge. *Law & Contemp. Probs.*, 47, 61.
- The National Commission for the Protection of Human Subjects of Biomedical and Behavioral Research. (1978). *The Belmont report: Ethical principles and guidelines for the protection of human subjects of research*. Superintendent of Documents.
- Valtrová, J., & Ondrašínová, M. (n.d.). O ženách v české religionistice na olomoucké konferenci.
- Wakefield, A. J., Murch, S. H., Anthony, A., Linnell, J., Casson, D. M., Malik, M., ... Others (1998). RETRACTED: Ileal-lymphoid-nodular hyperplasia, non-specific colitis, and pervasive developmental disorder in children. *The Lancet*, 351, 637–641.
- Waterhouse, J. W. (1898). Pandora. Private Collection.

M A S A R Y K
U N I V E R S I T Y